

*Madenlerin Özelleştirilmesi Konusunda Jeoloji Mühendisleri Odası Başkanı **Ayam Çelebi** İle Yapılan Röportaj**

sol: Kendinizi ve Jeoloji Mühendisleri Odasını tanıtır mısınız?

Aydm ÇELEBİ: 1955 yılında Ordu'da doğdum., İlkokul, ortaokul ve liseyi Ordu'da okudum. 1979 yılında Hacettepe Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği bölümünden mezun oldum, Aynı yıl MTA Genel Müdürlüğümde çalışmaya başladım. Bu arada Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TöDAİE)'nde Kamu Yönetimi Uzmanlığı yüksek lisansını bitirdim. Şimdilerde A.Ü. Siyaset Bilimleri Fakültesinde Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi doktora programına devam edebilmeye çalışıyorum. Halen, 22 yıldır teknik eleman, kamp şefi ve proje başkanı olarak birçok maden arama projesinde yer aldığım MTA Genel Müdürlüğü'nde çalışmaya devam ediyorum.

Genel başkanı olduğum Jeoloji Mühendisleri Odasıyla ilişkim üniversite yıllarımdan başlar. Oda'nın çeşitli organlarında görev aldıktan sonra 1998 yılında II. Başkan,, 2000 yılında ise Yönetim Kurulu başkanı olarak görevlendirildim.

Adettendir, eklemek gerekirse evliyim, Bilgesu ve Eren adlı çocuklarım var.

Jeoloji Mühendisleri Odası (JMO) 1974'de kuruldu. Kuruluş ilkeleri arasında yer alan "Yeraltı ve Yerüstü doğal kaynaklarımızı ülkemizin çıkarları doğrultusunda değerlendirilmesine katkıda bulunmak" şiarını bugüne değin korumaya çalışan bir gelenekten geliyoruz. 701 yıllardaki kongrelerde, eylemlerde "Doğal Kaynaklarımızın Gerçek Sahibi Halkımızdır."¹¹ ifadesiyle somutlaşan by anlayışı libéra], neoliberal anafollara kapılmadan sürdürme çabasındayız. 7 Şube 62 İl temsilciliği ve 8500'e yakın üyeye sahip bir mesleki demokratik kitle örgütü' olarak bilim ve mühendisliğin toplumun genel ve ortak çıkarlarına hizmet etmesi için mücadele ediyoruz. Sınıflı toplum gerçeğinden hareketle bilgi ve ilişki birikimimize sınıfsız ve sömürüşüz bir dünyaya

akan ırmaklara katmaya çabalyoruz. Bu amaçla, farklı düşünen meslektaşlarımızın kendilerini ifade edebilecekleri demokratik katılım süreçlerini, platformlarını canlı tutuyoruz. Bu yaklaşımımızın temsil ve katılım düzlemindeki sınırı insan hakları demokrasi ve barış yanlısı bir ayrımcılıktır. Bu ölçütlerde insanlığın binlerce yıllık adalet, eşitlik, özgürlük ve aydınlanma mücadelesi sonunda bize miras bıraktığı değerlerdir. Yani sınırlarımız insan olmanın simidir. Odamızın gerçekleştirdiği bilimsel teknik etkinlikler ve demokrasi mücadelesinin katkıları Harndaki dinamizmin temelinde bu kapsayıcı ve özgürlükçü anlayış yatmaktadır.

sol: JMO'nun madencilik politikalarına bakışı nedir?

A.Ç: Madenler bir ülkenin gelişmişliğinin ölçütü sayılan sanayi ve enerjinin hammaddesidir. Doğrudan yarattıkları faydanın dışında istihdam ve katma değer yönüyle de ülke kalkınmasında yeraltı zenginliklerinin önemli bir rolü vardır, Ancak her alanda olduğu gibi bu alanda da üretim ilişkileri belirleyicidir. Doğası gereği tüm toplumun, halkın malı olması gereken bu zenginlikler mülkiyet ilişkileri nedeniyle egemen sınıfların ya da işbirliği içerisinde oldukları çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) hizmetinde ya da kontrolündedir.

Bilindiği gibi hammadde talanı emperyalizmin klasik sömürü yöntemlerinden biridir. Sömürge, yarı sömürge, yeni sömürge ülkelerde ki kompradorlarla birlikte çok ucuza elde edilen hammaddeler tekel fiyatlarıyla yine aynı ülkelere mamul madde olarak satılır. Burada iki yönlü sömürü söz konusudur. Bu sistem şimdilerde globalizm "kibar" adını da alsın, emperyalizm tarafından acımasızca sürdürülmektedir, Değişen sadece bu hammaddelerden yapılan üretimin coğrafyasıdır.

* *soi* dergisi, 26.01.2001, sayı:121

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

Yine kibarca ""serbest piyasa"" olarak adlandırılan kapitalizm, artık ucuz hammadde' ve işgücü nun bulunduğu coğrafyaları mamul madde üretimi için tercih etmektedir, Bunda, bu ülkelerde gelişen çevre-hareketlerinin etkisi olduğu gibi» asıl belirleyici olan kâr, dolayısıyla sömürü oranlarının artırılması iradesidir.

Bu genel çerçeveye ülkemiz madencilik politikalarında belirlemektedir. Çocukluğumuzda coğrafya kitaplarında, ihracatında dünya birincisi olduğu muzu sevim erek okuduğumuz Krom: madenlerimiz bu genellemenin somut bir örneğidir. Hiçbir zenginleştirme ve mamul madde üretimi sürecine sokulmadan Anadolu'nun damarlarından koparılıp gemilerle yangından mal kaçırırçasına yıllarca "Batı"ya sevk edilen bu zenginliklerimizden artık neredeyse hiç bahsedemiyoruz,

Ülkemizin jeolojik özellikleri küçük-orta rezervli ancak çok çeşitli maden yataklarının oluşmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca dünyadaki bor,, mermer, trona, zeolit, pomza, sölestin, ve toryum gibi .. madenlerin önemli rezervleri Türkiye'de bulunmaktadır. Yaklaşık 8000 yıllık madencilik geçmişi olan Türkiye'de, artık maden aranması, bulunması ve işletilmesi zorlaşmaktadır. Bu anlamda madencilik çalışmaları daha fazla-bilgi, yatırım,» teknoloji, koordinasyon gerektirmekte ve yatırım riski taşımaktadır. Bu dummm madenlerin "kremasını" yiyen,, kârı azami (eştirmek için işin kolayına kaçan "özel girişimcilerin yerine, "ülke çıkarları" ve "kamu yarairf"ni gözeteten "kamu ,gjr«şimcili,ğ"ni rasyonel kılmaktadır.

Neoliberal ekonomi politikalar uyarınca son 20 yıldır yeterince geliştirilmeyen arama çalışmalarının by konuda eşsiz örnekler yaratmış bir kamu kuruluşu olan MTA tarafından yeniden yaşama geçirilmesi atılacak önemli bir adımdır.

Yeraltı kaynaklarımızın gerçek sahibinin halkımız olduğu bilinciyle dünya ölçeğinde söz sahibi olduğumuz madenler kamu eliyle işletilmelidir. Kamu kuruluşlarının arpalık olarak kullanılmasıyla işle vsszleşti ri lerek özelleştirmelere gerekçe hazırlanması yıllardır uygulanan bilinçli bir politikadır. Bu işletmelerdeki kamu çalışanlarının, işçilerin, halkın onlarca yıllık özverisiyle yarattığı bu

değerlere sahip çıkması bîr yurtseverlik görevidir.

Yeraltı kaynaklarımızın hammadde olarak ihracı açık bir 'talandır. Bu hammaddelerin yarı-mamul ve mamul olarak üretimi, istihdam, katma değer» ülke ve toplum çıkarı açısından gereklidir. Bu alanda Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş kamu işletmeleri ülkemizin gereksinmelerine yanıt verecek birikim ve yetkinliktedir. İşçilerin, çalışanların sigortasız ve sendikasız boğaz tokluğuna çalıştırıldığı küçük özel işletmeler yerine sendikalı, grevli, toplu sözleşmeli çalışma ilişkilerinin görece korunduğu kamu kuruluşları "kamu yararını n gerçekleştirilmesinde esas olmalıdır.

Diğer yandan salt "kalkınmacı" bir retorikle, insan ve çevreyi dışlayan, her şeyi ekonomik, indirgemeci bir çerçevede algılayarak "acil ve azami kâr" uğruna ülkemizi ve gezegenimizi yaşanmaz hale getirecek olan kimi madencilik yöntemlerinden acilen vazgeçilmelidir. Bilimsel araştırma ve mühendislik uygulamalarının insan ve doğaya en az tahribatın verilmesine yönelik çabalan, demokratik, platformlarda tartışıl arak bu tartışına tüketilerek ve nihayet halkın rızası alınarak çözüm önerileri oluşturulmalıdır. Elbette bu tartışmada Bergama örneğinde olduğu gibi yaratılacak değerler ülke ve toplum yararına mı kullanılacağı yoksa çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) değirmenine mi taşınacağı ana eksenini gözetilmelidir.

Son olarak eklemek gerekiyor, yukarıda belirtilen öneriler üretim araçlarının özel mülkiyetini ve artı değer sömürüsünü temel alan verili sosyo-ekonomik düzen sınırları içinde yapılmaktadır. *Mevcut üretim ilişkileri sürdüğü müddetçe yeraltı kaynaklarımızdan yaratılacak değer, ister işletmeler devlet mülkiyetinde ister özel mülkiyette olsun "son kertede" egemen sınıflara yada işbirliği içerisinde oldukları ÇUŞ'lara aktarılacaktır» Dolayısıyla cüzümde 'son kertede' mevcut üretim ilişkilerini tasfiye edecek siyasal anlayışın iktidarından geçer. Kurtuluş,, dünya nimetlerinin takça paylaşıldığı sınıfsız sömürsüz bir dünyadır. Ancak by vakti rahat geldiğinde bizi kurtaracak mehdiiyi bekler*

Dosya: Özelleştirmenin Odağındaki Bor

gibi bugünden hiçbir şey yapılamayacağı anlamına gelmez. Bu alanda yaşanan sömürü ve talanın sergilenmesi, düzen içi de olsa, kamucu çözüm önerilerinin üretilmesi, toplumcu bir bilincin yaratılması sürecinde acil ve önemli bir görev durmaktadır. Siyasal iktidarı öncelikle düşümsel iktidarın yaratılması,, by "fani yer yüzünde başka bir dünya olduğunu" biliyor mühendislerin aydın sorumluluğunun birincil gereklerindedir. Aksi lafazanlıktır, hedonizmdir, kaderciliktir.

sol: IMPye verilen ek niyet mektubunda bahsi geçen ETİ Holding A.Ş. ve buna bağlı olarak "bor madenlerinin özelleştirilmesinin perde arkasını açıklayabilir misiniz ?

A.Ç; ETİ Holding A.Ş. dünya ekonomik krizini izleyen yıllarda devletçilik politikasının bir yansıması olarak 1935'de kurulan ETİBANK'ın parcellenerek satışa çıkartılan kısımlarından günümüze kalabilen parçasıdır, önce bankacılık bölümü satılan ETİBANK'ın madencilik bölümü de yeniden yapılanma bahanesi ile özelleştirme sürecine sokulmuştur. 1998 yılında ETİ Holding A.Ş.'ye dönüştürülen kurum anonim şirket olarak yedi ayrı genel müdürlüğe ayrılmıştır. Böylece bir bütün olarak özelleştirilmesinde sorunlar çıkabilecek kurum kolaylıkla yutulabilecek küçük lokmalar haline getirilmiştir. Cumhuriyet tarihimizin halkın emek ve özveri ile yarattığı en önemli KİT'lerden olan ETİBANK'ın özelleştirilmesi girişimi bütünüyle "dış mihrakların" bir dayatmasıdır. Özelleştirmeye konu olan ETİ Holding A.Ş.'ye bağlı sadece ETİ Bor A.Ş.'nin 1999 yılında Türkiye'nin kârlılıkta 6. satış hasılatı büyüklüğü açısından 29. sırada yer alması, hedeflenen kaynak transferinin büyüklüğünü ortaya sermektedir. Peki nedir bor madenlerinin önemi? Bir önceki sayınızda kullanım alanları, hukuksal boyutları ve özelleştirme sürecindeki deyim yerinde ise "ayak oyunlarını" ayrıntı ile anlattığınız için sadece değinmek ile yetineceğim. Konunun ülkemiz ve emperyalist tekeller açısından önemini tarihsel süreçten kesitlerle vermeye çalışacağım; bor mineralleri hammadde, yanı mamul ve mamul madde olarak cam porselen, seramik, tekstil, deterjan, tarım,, metalürji» nükleer teknoloji, uzay

teknolojisi vb. gibi çok çeşitli sektörlerde iki yüz elliye aşan üretim alanında kullanılmaktadır. Dünya bor rezervlerinin %63'ü ETİ .holding bünyesindedir. İki milyar ton rezerve sahip ülkemiz rezervlerinin yeni aramalarla 4-5 milyar tona yükselebileceği, 18 bin kilometrekarelik ruhsat alanlarının sadece %20'lik bir kesimindeki rezerv belirlendiği belirtilmektedir, Dünyanın en büyük ve kaliteli bor rezervlerine sahip olan ülkemizin dünya piyasalarındaki yeri bu büyüklükle orantılı değildir. Bir milyar iki yüz otuz milyon dolarlık bor pazarında ülkemizin payı 220-230 milyon \$'dır. Bu alandaki emperyalist tekellerin bor pazarının payı ise 800 milyon \$'dır, Bu çarpıklığın nedeni bor tuzlarının ağırlıklı olarak hammadde şeklinde ihracatına dayalı politikalarıdır. Bor sektöründe rafine ve uç ürün yatırımının yıllardır yapılamaması ülkemizin dünya pazarında oldukça yetersiz pay almasına ve emperyalist tekellere kaynak transferine neden olmuştur. ETİ holdingin yıllık 700 bin ton ham» 350 bin ton rafine bor ürünü satışına karşılık A.B.D tekeli US Borax firması 1.3 milyon ton rafine bor ürünü satışını gerçekleştirmektedir.

Ülkemizde jeolojik özellikleri nedeniyle Balıkesir, Kütahya illeri dahilinde dünyanın en zengin bor yatakları konumlanmıştır. Bu cevher öylesine "bizimdir"ki, Osmanlı zamanında Balıkesir'in Susurluk ilçesi, Sultançayırı'nda bulunan bor madeni Bandırma limanı üzerinden Avrupa'ya gönderildiği için cevher mineraline Bandırmaya atfen PANDERMİT ismi verilmiştir. Ancak öylesine bize yabancılaştırılmıştır ki ilk işletme hakkını 1861 yılında bir Fransız firmasına yirmi yıllığına verilmiş» kimi yükümlülüklerden sıyrılmak için uzunca bir süre alçı taşı olarak ihraç, yani talan, edilmiştir, Yabancı şirketler öylesine üşüşmüşler ki, 1880 yılında bir İtalyan firması imtiyaz alınca Fransız elçisi Osmanlı hükümetini "protesto" etmişti. Dönemin Balıkesir valisi Mehmet Reşat, ticaret ve ziraat nezaretine yazdığı 24 Mayıs 1882 tarihli yazısında emperyalist oymaları dile getirirken yerli işletmelere izin verilmediğini belirtir. Talan öylesine pespayeleşmiştir ki; Balıkesir gümrük ve tekeller idaresinden 8 Aralık 1884'de ticaret ve ziraat nezaretine yazılan bir mektupta "arpa vesaire

eşyanın" altına konan boraks cevherinin gizlice dışarıya kaçırıldığını belirtmiştir. Bu durumu tetkik etmek üzere hükümet bir miralay görevlendirmiştir» Nihayet 1887 yılında türn direnişlere karşın bor tuzları imtiyazı 65 yıl süre ile İngilizlerin eline geçmiştir. 1970'li yıllara kadar bu alanda İngiliz şirketi Borax Consolidated egemen olmuştur. Bu tröstün %94 hissesine sahip olduğu ve 1955 yılında kurulan paravan şirketin isminin Türk Boraks A.Ş. olması da ayrıca ilginç bir noktadır. Sonuç olarak Boraks'ın öyküsü yzyılı aşan bir büyük sömürü ve falan tarihinin öyküsüdür. Bu öykü günümüzde emperyalizmin yeni sömürü incelikleriyle ancak daha da pervasızca sürdürülmek istenmektedir. Dünya kapitalist sistemin içine girdiği yapısal krize, sermaye ihtiyacına çözüm olarak dayattığı neoliberal ekonomi politikalarla az gelişmiş ülkelerdeki kalkınmacı, girişimci sosyali devleti,, ÇUŞ'ın gereksinimleri karşılayacak şekilde yeniden yapılandırmaya çalışılmaktadır. Yoksullardan varıllara,, az gelişmiş ülkelerden emperyalist metropollere yeni kaynak aktarımı anlamına gelen bu politikaların temeli araçlarından biri de özelleştirmelerdir. IMF ve DB gibi şimdilerde neredeyse "hayırsever kuruluşlar"¹¹ olarak görülen emperyalist sistemin organik kurumları az gelişmiş ülkeleri daha çok borçlandırmak amacıyla ulusal KİT'lerin özelleştirmesine zorunlu kıldılar.

Bugünlerde 21. yıldönümünü yaşadığımız 24 Ocak kararları neoliberal ekonomi-politikaların Türkiye uygulamasının programı idi. 12 Eylül 1980 darbesi bu azgınlaşmış sömürü manifestosunun silah zoruyla uygulanma anlamına geliyordu, Günümüzde bor madenlerinin özelleştirilmesi operasyonunun IMF niyet mektubunda yer alıyor olması, bu kaynakların doğrudan çok uluslu tekellere devri anlamına gelen MAI-MIGA-Tahkim sürecinin planlandığı gibi yürüdüğünü gösteriyor. Bor madenlerinin özelleştirilmesi girişiminin asıl önemi bir siyasal müdahale olarak. "özelleştirme'nân ne anlama geldiğini binlerce kitaptan daha çarpıcı bir şekilde anlatıyor olmasıdır. Özelleştirmelere demagojik gerekçe olarak sunulan hiçbir olumsuz koşulun bulunmadığı! bor işletmelerinin IMF niyet mektuplarına girmesi

"kurdun kuzuyu her halükârda yeme" isteğinin ün resmidir. Kamu açıklarının kapatılması gerekçesi ise tam bir çarpıtmadır. 24 Ocak kararların uygulamaya konulduğu 1980 yılında ülkemizin dış borçları 13 milyar \$'di. 21 yıldır azgın bir ısrarla uygulanmasına karşın dış borç miktarımız 104 milyar \$'a yükselmiştir, Paradigma iflas etmiştir. Gelir dağılımının daki korkunç adaletsizlik, işsizlik, yoksullaşma, sendikasılaşma,, sağlıksız iş ve yaşam koşullarının yaygınlaşması bu politikalarının ilasının diğer yüzüdür,

soi: Bor madenlerinin özelleştirilmesine karşın kurulan, sizin de üyesi olduğunuz platformun çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

A,Ç: KİGEM, Meslek odaları, sendikalar ve konu ile ilgili diğer kuruluşların oluşturduğu platform, çıkış olarak kendiliğindenci bir yapı arz ediyor. Sözelimi TMMOB içerisinde konu ile ilgili odalarını sadece bazılarının yer alması anlaşılabilir bir durum. Bir bütün olarak TMMOB'nin bu platformun lokomotif olması beklenirdi. Diğer yandan altında bizim de imzamız • olduğu basın açıklamaları ve yapılan mitingde sadece borların özelleştirilmesine ve bunun da sadece ulusal çıkar açısından önemine vurgu yapılması, ciddi bir eksiklik olarak görülüyor. Bu somut ve çarpıcı örneğin az önce değindiğimiz özelleştirme kavramının sosyo-ekonomik, siyasal bütünselliği içerisinde değerlendirilmesi gerekirdi.

13 Ocak 2001 tarihinde borların özelleştirilmesine karşı Bandırmamda yapılan ve binlerce kişinin katıldığı mitinge JMO olarak katıldık. Coşkulu kalabalığın içinde annesinin kucağında ışıl ışıl gözlerle sloganları heceleyen bebeği gördüm, adını sordum Elifti, Gözleri yine parlıyordu. Bilinsin isteriz borların özelleştirilmesi îte Bandırma limanından kalkan gemilerle götürülecek olan sadece cevherlerimiz değildir. EUPIn gözlerindeki ışığı götürecekler. Elifin sütünü çalacaklar, mamasını kısacaklar, toplumumuzun umudunu, bebeklerimizin geleceğini söndürceJcfer...

Vatsak ve insankk damarlarımız kurumadıysa Elifi ve umudu yaşatacağız.